

מסכת מועד קטן

פרק משקין בית השלחין

מתניתין:

ומותר לטרוח ולהשקותה אפילו בחול המועד [שנאסרה בו מלאכה]⁽¹⁾.

והתירו חכמים להשקותה, כיון שאם לא ישקו אותה בחול המועד יגרם הפסד גדול.

וכמו כן בשנה השביעית, שאסור לעבוד בה את האדמה, התירו חכמים להשקות את שדה בית השלחין, כדי שהיא לא תיפסד.

א. בחול המועד משקין בית השלחין, שהיא שדה הנמצאת במקום מוגבה, כגון שדות שבהרים, ואין מספיקה לה השקאה של הגשמים כיון שחלק ממי הגשמים זורם ממנה כלפי מטה, ואינו נקלט בה, ולפיכך היא טעונה השקאה קבועה על ידי אדם.

באופן זה, שמן התורה נאסר רק כשעושה שלא לצורך המועד כלל ואינו דבר האבד, ורבנן הוסיפו לאסור כשיש טורח מרובה במלאכה, או כשהוא מעשה אומן, וכמו שיתבאר לפנינו בזאת המסכת.

[והקראן אורה כתב סברא מחודשת בביאור דעת הרמב"ם, שמעיקר דין תורה נאמר, שצריך להיות פנוי בימים אלו לשמחת הרגל, ולא פירטה התורה באיזה אופנים יהיה נעשה דבר זה, והדבר נמסר לחכמים לקבוע באיזה אופן יהיה האדם פנוי ומיושב לשמוח, וקבעו חכמים שיהיה נמנע מעשיית מלאכה לצורך מטרות זול].

יש כמה נפקא מינה בין שיטות אלו. א. כשיש ספק במלאכה אם היא אסורה או מותרת. ובענין זה כתב הביאור הלכה, שאמנם מדברי השו"ע בכמה מקומות נראה שתפס שעיקר האיסור הוא מדרבנן, ואם כן יש להקל במקום ספק, מכל מקום אין למהר כ"כ להקל, הואיל ואין היתר זה מבורר וכו"ל.

ב. העמודי אור [לה] יצא לחדש, שלדעת הסוברים שהאיסור הוא מן התורה, אזי דינו כיום טוב אף לענין איסור הוצאה, כלומר, שאסור להוציא בו לרשות הרבים שלא לצורך כלל.

1. במסכת חגיגה [יח] דרשו מן הפסוקים לאסור מלאכה בחול המועד, אולם מאחר שהאיסור מלאכה שבחול המועד אינו חמור כיום טוב [וכמו שדרשו שם בברייתא מן הכתוב], ואין הדבר מפורש בתורה אלו מלאכות מותרות ואלו אסורות, על כרחנו שלא נמסר הדבר אלא לחכמים לקבוע איזה מלאכה מותרת ואיזה אסורה. ונחלקו הראשונים בעיקר איסור זה: דעת התוס' [חגיגה יח] והרא"ש, שכל עיקרה אינו מן התורה, אלא מדרבנן, והדרשות שדרשו בגמרא שם, אינם אלא אסמכתא. וכן נקטו הראשונים בדעת הרמב"ם [יו"ט ז א]. והרמב"ם שם נתן טעם לאיסור מלאכה זה, שמפני שחול המועד נקרא בתורה "מקרא קודש", וכמו כן הרי הוא זמן של קרבנות חגיגה, על כן, כדי שלא יהיה נראה יום זה כאילו הוא חול גמור, תיקנו שיהיה אסור במלאכה.

אולם התוס' [שם] הוכיחו מדברי הרשב"ם [פסחים קיח], שאיסור זה הוא מן התורה. וכן ביאר הטור [תקל] בדעת הר"ף. וכן הוכיח הביאור הלכה [תקל] מדברי רש"י [מכות כג]. ובאמת כן הוא מפורש בפירושו לתורה [ויקרא כג ח]. אולם הרמב"ן הטיל פשרה בין השיטות

וזה שאמרנו משקין בית השלחין בחול המועד, הוא:

בין להשקותה ממי מעיין שיצא בתחילה, שרק עתה החל לנבוע ועדיין לא חקק לעצמו דרך בקרקע.

בין מהמים של מעיין שלא יצא בתחילה,

אלא שכבר זמן רב החזיק דרך לעצמו.

והיינו, שיכול אדם לפתוח את אמת המים במקום שמגיעין אליה מי המעיין, בין מעין חדש ובין מעין ישן, כדי שמשם יימשכו המים לשה.

אבל, אין משקין את בית השלחין בחול

פב] ממשכות הרשב"א.

והתוס' והרא"ש כתבו להוכיח כסברתם, ממה שמבואר לקמן, שהתירו דבר האבד ומי שאין לו מה לאכול, והיכן מצאנו בתורה יום שמותר בקצת מלאכות, ובהכרח שאין האיסור אלא מדבריהם. והטורי אבן [אבני מילואים חגיגה שם] השיג על ראייה זו, שהרי שנינו בגמרא שם, שהכתוב מסר לחכמים לקבוע איזו מלאכה מותרת בחול המועד ואיזו אסורה, ואם כן חכמים ברובם דעתם הכריעו, שמלאכת דבר האבד מותרת היא, ועוד, שהרי ביום טוב גם כן מצאנו שהתירה התורה מלאכה לצורך אוכל נפש, ולא נאסרו כל המלאכות.

ולכאורה יש לבאר שכונת התוספות כך היא, שבאמת ממה שהתירו מלאכה לצורך המועד, אין להוכיח כלל שעיקר איסור המלאכה הוא מדרבנן, שהרי מסר הכתוב לחכמים, וכנ"ל, אולם זהו דוקא לענין צורך המועד, שבו יש חילוק בעצם הגדרת המלאכה, בין כשעושה לצורך המועד לכשעושה שלא לצורך המועד [ויכמו שיש חילוק ביום טוב בין מלאכה גמורה שהיא נקראת "מלאכת עבודה", למלאכת אוכל נפש, עיין ברמב"ן ויקרא יג ח], מה שאין כן החילוק שבין דבר האבד לדבר שאינו אבד, שאינו שינוי בעצם הגדרת המלאכה, שהרי בשניהם עושה הוא את המלאכה שלא לצורך המועד, אלא שמפני ההפסד, או כדי שיהיה לו לאכול, התירו לו לעשות מלאכה, ודבר זה לא מצאנו דוגמתו ביום טוב, ולכן כתבו התוס'

אולם המאירי בבית הבחירה [יח ב] כתב, שמלאכת הוצאה אינה אסורה כלל בחול המועד. [ויש לפרש טעמו, שהוצאה מלאכה גרועה היא. יעויין תוס' שבת ב].

ג. המנחת חינוך [שכג ב] מחדש, שלדעת האוסרים מן התורה, יש לאסור בו גם כן תחומין [של י"ב מיל], ושביית בהמתו, ומחמר, על כל פנים להסוכרים שביום טוב אסורים דברים אלו מן התורה, עיין רש"י חגיגה יז ב] ותוס' שם, לענין תחומין, ואו"ח רמו ג, לענין שביית בהמתו. ועיין עוד בביאור הלכה [תקלו א].

ד. המגן אברהם [תקלח ב] כתב, שלדעת האוסרים מלאכת חול המועד מן התורה, אזי כשעשה מלאכה באיסור, יש לאסור ההנאה ממנה, וכמו לענין מלאכת שבת, כמבואר באו"ח [שיח]. ויעויין בבית מאיר שנחלק עליו ומתיר לגמרי. אולם כדברי המגן אברהם מבואר בחידושי הריטב"א [לקמן י ב]. [ועיין בשמירת שבת כהלכתה [סח הע' מה] בשם הגרש"ז אויערבך, שמכל מקום, במועד עצמו אסור לכל ליהנות ממלאכה הנעשית במזיד, אפילו לדברי האוסרים מלאכת חול המועד מדרבנן, שהרי אף לענין שבת אנו נוקטים, שאם עשה בו מלאכה מדרבנן במזיד, אסור אף לאחרים, על כל פנים בו ביום].

ויעויין בתוס' לקמן [יט א ד"ה רבי יוסי] שדנו לענין הנחת תפילין בחול המועד, ונראה מדבריהם, שאם אסור במלאכה מן התורה, הדבר פשוט שאין מניחין בו. וכן הביא הרדב"ז [אלף

המים, ויבואו להשקותם מימי גשמים המכונסים בבכורות, ויש טירחה בהשקאה כזאת ויבואר לקמן בגמ'.

וכן לא ישקה במועד ממי הקילון, שהם מים הנשאבים מבור עמוק שמכונסים בו מים, טורח גדול הוא לדלות ממנו, ולכן אסור הדבר בחול המועד⁽²⁾.

המועד לא ממי הגשמים, לפי שיש טירחה יתירה בהשקאה מהם.

[ואף אם הם נמשכים באמצעות אמת המים, שאין טירחה בהשקאה שכזאת, שהיא דומה להשקאה ממי מעיינות שאין בהם טירחה יתירה, בכל זאת גזרו חכמים שלא להשקות מהם, כי יש לחוש שעל ידי ההשקאה ימעטו

ובספר מצבת משה [בהגהות שם] העיר, שעדיין אין מיושב לשיטת רש"י בביצה שם, שבכל ענין יש להחיר משום "מתוך", אף על פי שאינו לצורך יום טוב כלל, [ובפרט לפי מה שנתבאר לעיל בדעת רש"י, שהוא מן הסוכרים שמלאכת חול המועד אסורה מן התורה].

אולם נראה ליישב באופן זה, שיש לפרש ביסוד הדין של "מתוך", שהותרה המלאכה גם שלא לאוכל נפש, שאין היתר זה חל מכח מה שהותרה המלאכה לאכילה, אלא שכאשר נאמר בתורה שמלאכת אוכל נפש הותרה, אנו מפרשים שכונת התורה היא, שאותם המלאכות אינם נכללים באיסור מלאכה של יום טוב, ולכן הם מותרים להעשות בכל אופן ולכל צורך, ולפי זה נמצא, שבחול המועד לא יתכן כלל לומר דין "מתוך", שהרי לא מצאנו שהתורה הוציאה איזה מלאכה מכלל המלאכות האסורות במועד, להתירה.

והרמב"ן [ע"ז כב] כתב, שאמנם איסור המלאכה מן התורה, מכל מקום אין בזה מלקות, ומשום שעיקר הדרשה היא כרבי עקיבא, הדורש [בחגיגה שם] מ"מקראי קודש", ואינו אלא עשה. וכן כתב הנימוקי יוסף [לקמן יב]. ולכאורה לפי דבריו, נשים אינם אסורות בו מן התורה, שהרי מצוות עשה שהזמן גרמא הוא. ועיין עוד בטורי אבן שם מה שכתב לענין פרטים אלו.

2. בגמרא מבואר, שטעם דין זה הוא משום שיש טירחא יתירה בהשקאה זו, ועל כן אסרו

להוכיח מכאן, שעיקר האיסור אינו מן התורה. ומאד מדוקדק כן מלשון התוספות והרא"ש, שהזכירו בהוכחתם רק שני דינים אלו, וכנ"ל. ועיין תוספות הרא"ש פסחים [נה ב].

ובהגהות מיימוניות [יו"ט ו מ] כתב, שהתירו בדבר האבד כדי שלא ימנע משמחת יום טוב. ולפי זה ניתן להבין דעת הראשונים האוסרים במלאכה מן התורה, ולא חששו לקשיית התוספות והרא"ש הנ"ל, ומשום, שפעולה זו נחשבת כאילו נעשית לצורך הרגל. כן כתב הגר"מ גיפטר.

עוד כתב הטורי אבן, שלכאורה יש להוכיח כדעת התוספות, ממה ששינונו לענין יום טוב, שאותם מלאכות הנעשות לצורך אוכל נפש, כהוצאה והבערה, הרי הם מותרות לעשותם גם שלא לצורך אוכל נפש [עיין ביצה יב, מתוך שהותרה הוצאה לצורך וכי'], ואם כן הוא הדין לענין חול המועד, יהיו כל המלאכות מותרות מן התורה, מתוך שהותרו לעשותם לצורך המועד.

וכתב הטורי אבן לדחות ראייה זו על פי דברי התוס' בביצה שם, שדוקא כשעושה לצורך יום טוב, בזה אנו מתירים משום "מתוך", אף על פי שאינו לצורך אכילה, אבל כשעושה שלא לצורך היום כלל, הרי זה אסור מן התורה, ומעתה הוא הדין לחול המועד, שכאשר עושה שלא לצורך המועד כלל, יתכן שאסור מן התורה. [ולפי דבריו נמצא, שעל כל פנים כשעושה מלאכה לצורך המועד, הרי היא מותרת מן התורה, וכפשרת הרמב"ן].

ה. ומתקנין את הדרכים, מפנים מהם קוצים, ואת הרחובות, מקום שיושבין בו בני העיר, ואת מקוואות המים.

כלומר, אם נפלו אבנים ועפר לתוכם, מעלים אותם כדי לתקנם ולהכשירם.

ו. ועושיין כל צרכי הרבים כמבואר בגמרא [דף ה א].

ז. ומציינין את הקברות, שמסמנים אותם בסיד שלא יתקרבו אליהם אוכלי תרומה. ואין בסיד טרחה יתירה.

ח. ויוצאין שלוחי בי"ד אף על הכלאים, לבדוק את השדות אם לא גדלים בהם כלאים, ולעוקרם.

גמרא:

שינונו במשנה: משקים את בית השלחים במועד ובשביעית, בין ממעיין שיצא בתחילה ובין ממעיין ישן.

והוינן בה: השתא, יש לומר [היינו, הרי אומר התנא במשנה], שמשקים אפילו ממעיין שיצא בתחילה, למרות שיש לחוש דאתי

ב. ואין עושיין בחול המועד עוגיות לגפנים, חפירות עגולות סביב עיקרי הגפנים, העשויות לקבל מים, כיון שיש בעשייתם הראשונה טרחה יתירה.

ג. רבי אלעזר בן עזריה אומר: אין עושיין את האמה בתחילה במועד, לפי שעשיית אמת מים חדשה היא טרחה יתירה.

וכן אין עושים אמת מים בתחילה בשביעית.

ונחלקו בגמרא בטעם האיסור בשביעית [דף ד ב].

וחכמים אומרים: אף עושיין את האמה בתחילה, בשביעית.

זכמו כן מתקנין את אמות המים המקולקלות, שנסתמו ואינן עמוקות [כראוי להשקאה], במועד.

ד. ומתקנין את קלקולי המים, כגון שנפלו אבנים לבורות השתיה, שברשות הרבים, והוטטין אותם, שמעלים את האבנים והצוררות ואת העפר התיחוח שבבורות המים, אך לא יטרח ויחפור.

זאת, אף על פי שיש הפסד גדול ממניעת ההשקאה בבית השלחין. וכתב הנמוקי יוסף, שזהו דוקא במועד, אבל בשביעית התיירו אפילו ממי הגשמים. והתוס' יום טוב כתב לבאר הטעם מדברי הירושלמי, שבשביעית, מאחר ששאר כל המלאכות, שאינם עבודות קרקע, הרי הם מותרים, על כן אין לאסור כשמשקה מפני הפסד, אפילו בטורח מרובה, מה שאין כן במועד. והחזו"א [קלה] כתב, שעיקר סברא זו,

זאת, אף על פי שיש הפסד גדול ממניעת ההשקאה בבית השלחין.

זאת, אף על פי שיש הפסד גדול ממניעת ההשקאה בבית השלחין. וכתב הנמוקי יוסף, שזהו דוקא במועד, אבל בשביעית התיירו אפילו ממי הגשמים. והתוס' יום טוב כתב לבאר הטעם מדברי הירושלמי, שבשביעית, מאחר ששאר כל המלאכות, שאינם עבודות קרקע, הרי הם מותרים, על כן אין לאסור כשמשקה מפני הפסד, אפילו בטורח מרובה, מה שאין כן במועד. והחזו"א [קלה] כתב, שעיקר סברא זו,

אולם דעת הריטב"א היא, שבשביעית גם כן אסור ממי הגשמים. וכך יש להוכיח מדברי רש"י [ג א ד"ה לא יקשקש].

שתבוא הקרקע שמסביב למעיין לאינפולי, שתתמוטט הקרקע הסמוכה למעיין היות ועדיין לא נחקקה ולא נקבעה דרכו של המעיין, ואפילו הכי תנן משקין ממנו, ולא חיישינן שיבואו לידי טירחה יתירה אם תיפול הקרקע ויצטרכו לתקנו.

אם כן, ממעיין שלא יצא בתחילה, וכבר דרכו קבועה והקרקע סביבו יציבה — דלא אתי לאינפולי מיבעיא?!

ומתריינין: אמרי בבית המדרש לתרין: איצטרייך, הוצרך התנא להשמיענו את דין שני המעינות.

וכי צריך הוא התנא להשמיענו שמוטר להשקות גם ממנו בחול המועד? והרי בכלל משקין ממעיין שיצא בתחילה הוא!

ומתריינין: אמרי בבית המדרש לתרין: איצטרייך, הוצרך התנא להשמיענו את דין שני המעינות.

ומתריינין: אמרי בבית המדרש לתרין: איצטרייך, הוצרך התנא להשמיענו את דין שני המעינות.

ומתריינין: אמרי בבית המדרש לתרין: איצטרייך, הוצרך התנא להשמיענו את דין שני המעינות.

ומתריינין: אמרי בבית המדרש לתרין: איצטרייך, הוצרך התנא להשמיענו את דין שני המעינות.

ומתריינין: אמרי בבית המדרש לתרין: איצטרייך, הוצרך התנא להשמיענו את דין שני המעינות.

ומתריינין: אמרי בבית המדרש לתרין: איצטרייך, הוצרך התנא להשמיענו את דין שני המעינות.

ומתריינין: אמרי בבית המדרש לתרין: איצטרייך, הוצרך התנא להשמיענו את דין שני המעינות.

ומתריינין: אמרי בבית המדרש לתרין: איצטרייך, הוצרך התנא להשמיענו את דין שני המעינות.

ומתריינין: אמרי בבית המדרש לתרין: איצטרייך, הוצרך התנא להשמיענו את דין שני המעינות.

ומתריינין: אמרי בבית המדרש לתרין: איצטרייך, הוצרך התנא להשמיענו את דין שני המעינות.

ומתריינין: אמרי בבית המדרש לתרין: איצטרייך, הוצרך התנא להשמיענו את דין שני המעינות.

ומתריינין: אמרי בבית המדרש לתרין: איצטרייך, הוצרך התנא להשמיענו את דין שני המעינות.

ומתריינין: אמרי בבית המדרש לתרין: איצטרייך, הוצרך התנא להשמיענו את דין שני המעינות.

ב. וכמו כן סובר התנא הזה כי אפילו במקום פסידא שהותרה בו מלאכה — מיטרה נמו לא טרחינן, וכגון השקאה ממי הגשמים אסורה, מפני טירחה יתירה שבהשקאתם⁽⁵⁾.

אמר רב הונא תנא דמתניתין — רבי אליעזר בן יעקב הוא, השונה את המשנה לקמן.

דתנן במשנה לקמן [ו ב]: רבי אליעזר בן יעקב אומר, מושכין את המים בחול המועד בבית הבעל רק מאילן שיש תחתיו מים

מיושבת באמצעות מי הגשמים, בלי צורך בהשקאה.

והוינן ביה: מאן תנא, מי הוא התנא ששנה את משנתנו, הסובר: ⁽³⁾

א. דרק במקום פסידא, אין, רק אז מותר לטרוח בחול המועד, וכגון השקאת בית השלחין המוזכרת במשנתנו, אבל טירחה בהשקאה לשם הרווחה לא הותרה. וכמו ששינו במשנתנו, שבית הבעל, שאינו נפסד, אסור להשקותו במועד על אף שמשביח יותר אם ישקנו⁽⁴⁾.

אלא שהוא מועט ולא רצו להתיר מחמת הפסד מועט זה במועד, אלא בשביעית. ואכן התוספות לקמן [שם] הוסיפו, ששוב חזר בו רש"י, וסובר שיש לאסור אף בשביעית בבית הבעל, ויתכן שמטעם זה עצמו חזר בו רש"י, שהיה נראה לו שבבית הבעל אין הפסד כלל במניעת ההשקאה. [ואכן בשיטת ריב"ב הביא בשם רש"י, שהשקאה בשביעית אינה חשובה כלל כעבודת הארץ, ועל כן התירוה, והקשה עליו, שאם כן יהיה מותר אף בבית הבעל. ולכאורה דברי רש"י שהביא הריב"ב, נאמרו קודם חזרתו, ובאמת מטעם זה התיר להשקות בית הבעל, מפני שאין זה עבודת קרקע, ולא משום שנחשב כהפסד קצת].

אך עדיין יש להוכיח ממה שהתיר רבי מאיר להשקות בית הבעל במועד, הרי שיש בזה קצת הפסד, ונחלקו בו התנאים, האם להחשיבו כהפסד. וכן מדווקק גם כן מלשון רש"י במשנתנו, שכתב לענין השקאת בית השלחין "שהוא לו הפסד גדול אם אינו משקה אותה", הרי שהוצרך להפסד גדול כדי להתיר ההשקאה. ויעויין עוד מענין זה בפרק שני הערה 3.

5. כתב הרמ"א [תקלז א], שאפילו כשעושה

3. הפורת יוסף מבאר, ששאלת הגמרא נמשכת היא מדברי הגמרא לעיל, כלומר, שהיה אפשר לפרש שכונת התנא להתיר אפילו בבית הבעל, וכדעת רבי מאיר לקמן בכרייתא, ומה שנקט "בית השלחין" הוא כדי להשמיענו, שאפילו בזה [שיש הפסד], מכל מקום אסור להשקות ממי הגשמים, והיתה משנה זו כרוב סתמי המשניות בש"ס שהם כרבי מאיר, אבל לאחר שהכריחה הגמרא לעיל, שנקט התנא "בין ממעין שלא יצא בתחילה" כדי להשמיענו איסור השקאה בבית הבעל, אם כן עלינו לדעת, כדעת מי מן התנאים, סובר התנא של משנתנו.

4. מלשון הגמרא היה נראה לכאורה, שבבית הבעל אין לו הפסד כלל במניעת ההשקאה, אלא שעל ידי חסרון ההשקאה נמנע ממנו ריוח נוסף שהיה יכול להרויח.

אבל יש להוכיח שאין הדבר פשוט, שהרי התוס' לקמן [ו ב ד"ה מרביצין] כתבו בשם רש"י, שדוקא במועד חלקו בין בית השלחין לבית הבעל, אבל בשביעית התירו בבית הבעל גם כן, ולקמן [ב] כתב רש"י, שההיתר להשקות השדה בשביעית הוא משום מניעת ההפסד, ואם כן הדבר, מוכרח שבבית הבעל יש גם כן הפסד,

לאילן אחר, על ידי שעושין תעלה קטנה ביניהם⁽⁶⁾.

רבי אלעזר בן עזריה אומר: לא כך ולא כך! וגם דבריו יתבארו לקמן.

ובלבד שלא ישקה את השדה [של בית הבעל שמסביב לאילנות] כולה, היות והשקאת שדה זו הרווחה בעלמא היא, וסבר רבי אליעזר בן יעקב שאסור לעשותה במועד. ואם כן, הוא התנא של משנתנו, הסובר שאין להשקות עבור הרווחה בעלמא.

יתר על כן החמיר ואמר רבי יהודה: אפילו כבית השלחין לא יפנה אדם, לא יטה אליה את אמת המים וישקה לגינתו ולחורבתו בחולו של מועד, היות שדבר זה הוא טירחה יתירה.

וממשיך רב פפא:

ומקשה הגמרא לרב הונא: מנין לך שרבי אליעזר בן יעקב השונה את המשנה לקמן הוא התנא ששנה גם את משנתנו?

והוינן בה, בביאור הברייתא: מאי, מהי "שדה בית השלחין שחרבה", המוזכרת בברייתא?

אימור דשמעת ליה לקמן במשנה לרבי אליעזר בן יעקב רק לענין הרווחה, דלא הותרה מלאכה עבור הרווחה.

אילימא חרבה השדה ממש, שלא גדל בה זרע, והיא שדה בור — תיקשי: הרי אין לה תקנה בהשקאה, ולמה לי דמשקי לה!?

אך זה ששינונו במשנתנו שאסור טירחא אף במקום פסידא — מי שמעת ליה לרבי אליעזר בן יעקב שסובר כך!?

ועל כך אמר אביי: מדובר בשדה שחרבה ממעיין זה, שהושקתה ממנו תמיד, ויצא לה מעיין אחר, ואם לא ישקנה ממנו יהיה לו הפסד גדול⁽⁷⁾.

אלא, אמר רב פפא: הא מתניתין מני — רבי יהודה היא.

ואפילו הכי, לא התיר רבי יהודה להשקותה בחול המועד אלא רק ממי המעיין החדש שיצא לה, היות ואין בו טרחה יתירה, אך לא הותר להטות לשדהו את מהלך המעיין.

דתניא בברייתא בתוספתא: מעיין היוצא בתחילה, משקין ממנו אפילו שדה בית הבעל, דברי רבי מאיר.

הרי שלא התיר רבי יהודה טירחה אף במקום הפסד כבית השלחין שהושקה עד כה, ונפסד.

רבי יהודה אומר: אין משקין אלא שדה בית השלחין שחרבה, ולקמן יתבאר מהו.

7. החזו"א [או"ח קלד יב] מבאר, על פי מה שנלמד לקמן [ו] במשנה, שכל ההיתר של השקאת בית השלחין הוא רק כאשר התחילו הזרעים לשתות קודם המועד, ולכן הזכיר רבי יהודה חורבן המעיין הראשון, שרק על ידי כן מותר להשקותה מן המעיין השני.

מלאכה שאין בה טורח גדול, לצורך דבר האבד, מכל מקום ימעט ככל האפשר בטירחא.

6. נחלקו הראשונים בביאור דבר זה, ויתבאר בהערה 97.

לחשוש לטירחה יתירה העלולה להגרם על ידי השקאה ממעיין חדש.

אבל במקום שאין חשש שתארע בו טירחה, כמו מעיין שלא יצא בתחילה, דלא חיישינן בו דאתי לאינפולי, יתכן ומתיר רבי יהודה להשקות ממנו אפילו בית הבעל נמי!

ואם כן, תיקשי: מנין שסבר רבי יהודה כמשנתנו, הסוברת שאסור להשקות בית הבעל אפילו מממעין שלא יצא בתחילה, היות שהרווחה היא.

ומתרצינן: אם כן, אם תאמר שאף רבי יהודה מתיר להשקות בית הבעל ממעיין שלא יצא מתחילה, תקשי לן: מתניתין — אמאן תרמויה! ? לפי מי תעמידנה! ?

הרי רבי אליעזר בן יעקב לא מצינו שאסר טירחה במקום הפסד. ורבי מאיר מתיר אף להרווחה. ורבי אלעזר בן עזריה אוסר ממעיין שיצא בתחילה אפילו בבית השלחין.

אלא, בהכרח, שסבירא ליה לרבי יהודה, כי לא שנא מעיין שיצא בתחילה, לא שנא מעיין שלא יצא בתחילה — בית השלחין אין, אכן משקים אותו, אבל את בית הבעל לא משקים בכל ענין, וכמשנתנו.

והא דקתני בברייתא שבתוספתא "מעיין שיצא בתחילה", אין הכונה ללמדנו להתיר לר' יהודה מעיין שלא יצא מתחילה בבית הבעל. אלא רק לחודיעך את כחו דרבי מאיר, החולק ומתיר בכל גווני, דאפילו מעיין היוצא בתחילה — משקין ממנו אפילו שדה הבעל! על אף שהיא השקאה להרווחה, ועל אף שיש לחשוש דאתי

ואיסור הרווחה נמי שמעינן מכאן, מכך שנקט בהיתר להשקות ממי המעיין רק בית השלחין, ולא בית הבעל.

ולכן אפשר להעמיד את משנתנו כרבי יהודה.

ומכח זה אומר רב פפא, שמשנתנו, האוסרת טירחה אף במקום הפסד, ואוסרת אף הרווחה בלא טירחה יתירה — רבי יהודה היא.

ועתה מבאר את הגמרא את האמור באותה הברייתא:

רבי אלעזר בן עזריה אומר: לא כך ולא כך!

דהיינו, לא שנא אם חרב מעיינה של בית השלחין, ולא שנא אם לא חרב מעיינה — מעיין שיצא בתחילה לא משקים ממנו, אלא רק ממעיין שן.

וכיון שרבי אלעזר בן עזריה אסר להשקות בית השלחין ממעיין חדש אפילו אם חרב מעיינו, לא מצינו להעמיד את משנתנו לפיו.

ועתה מקשה הגמרא לרב פפא: וממאי, מנין לך שאסר רבי יהודה אפילו בהרווחה!

דילמא, יתכן לומר, כי עד כאן לא קאמר רבי יהודה במחלוקתו עם רבי מאיר, כי רק בית השלחין אין, מותר להשקות, ואילו בית הבעל לא משקים — אלא דוקא במעיין שיצא בתחילה. שהרי בכך עוסקת הברייתא, בבית השלחין שחרב מעיינו וכעת הוא בא להשקות ממעיין חדש.

ולחכי חלק רבי יהודה על רבי מאיר, ואסר בבית הבעל, כי דילמא אתי לאינפולי, ויש